

FRISTÅENDE FÖRDJUPNING

Samhällskontraktet - Fördjupning 1.4

Drift, tid, arbete och vägen dit

Fristående tillägg till Samhällskontraktet version 9.7 (juni 2026). Version 1.4 med harmoniserad marknads- och leveransramsterminologi inför publicering.

Författare och initiativtagare: Patrik Solvelius

Inledning

Huvuddokumentet, version 9.7, visar att Sverige (och Norden) har råd att bygga det Samhällskontraktet lovar, alltså att alla har mat, vatten, värme, bostad och vård. Huvuddokumentets huvudslutsats bärs fortfarande av kostnadsbilden.

Det lämnar flera frågor till senare utredning. Vad kostar kontraktet att driva, år efter år? Hur ändras kostnaden över tid? Vem ska göra jobbet? Och hur tar man sig praktiskt från dagens bristsamhälle till ett samhälle i överflöd, utan att riva det gamla för fort?

Det här tillägget svarar på de frågorna så långt det går i dag. Ibland går det att räkna. Ibland finns det verkliga exempel att luta sig mot. Och ibland tar marken slut, och då säger vi det rakt ut. Det är skrivet för att vem som helst ska kunna följa det, och varje siffra och varje exempel har en källa.

Tillägget ändrar inte grunddokumentets huvudslutsats. Huvuddokumentet står fast som version 9.7.

Ett ord om den garanterade leveransramen.

Själva garantin har inga kvalitetsklasser: den gäller alla.

Med leveransram menar vi vad systemet kan leverera väl vid en given tidpunkt.

Den ramar inte in hela livet och tar inte över människans eget ansvar.

Den beskriver systemets praktiska förmåga just nu, och den kan höjas i takt med att produktion, noder, lager och återbruk blir starkare.

Talen längre fram gäller därför en vald utgångsram, och de räknas om när leveransramen höjs.

Själva riktningen, allt högre ändamålsenlighet, bärs av Samhällskontraktet som helhet.

Så här ska du läsa. Vi skiljer på fyra slags påståenden. Sådant som står i offentlig statistik. Sådant vi har räknat fram ur den. Sådant som är prövat på riktigt någonstans i världen. Och sådant som är ett rimligt förslag men ännu inte prövat. När vi lämnar det säkra säger vi det.

Fördjupningens slutsats i fem punkter

1. Byggekostnaden och driftkostnaden är olika saker.
2. Driftens nya nettokostnad är främst skillnaden upp till den garanterade leveransramen.
3. Fas 1 bör använda inkomstpåfyllnad snarare än gratis marknadsvaror i stor skala.
4. Fas 2 blir billigare när gemensam kapacitet producerar direkt.
5. Det som inte går att veta vid skrivbordet måste testas i pilot.

Införandet är en process över tid. Systemet byggs stegvis, testas i piloter och justeras under vägen. Inget nytt införs i stor skala innan det har visat sig fungera i liten skala. Leveransramen höjs bara i takt med att den egna produktionen kan leverera.

Detta dokument visar att målet är möjligt. Den exakta vägen dit kommer att utkristalliseras genom förstudier och piloter.

Del A. Vad kontraktet kostar att driva

Två olika kostnader

Att bygga och att driva är inte samma sak. Bygget är en engångskostnad för anläggningar. Driften är att se till att alla faktiskt har det de behöver, varje år.

Den vanliga felräkningen är att lägga ihop vad vård, boende och mat kostar i dag, alltså 719 plus 570 plus 350 miljarder kronor om året. Det blir fel. De pengarna betalas redan, av hushållen och det offentliga. Kontraktet skapar dem inte på nytt.

Rätt fråga är enklare. Hur mycket pengar behöver tillföras för att lyfta dem som i dag har för lite upp till den garanterade leveransramen? Det kallar vi skillnaden, alltså avståndet mellan vad människor har och den garanterade leveransramen. Det är kontraktets verkliga driftkostnad.

En not om Norden och Sverige

Originalen beskriver en nordisk union med Sverige som räkneexempel. Det är värt att hålla isär två tal. Byggsiffran 80 miljarder om året är Sveriges andel av det gemensamma nordiska bygget. Driftsiffran nedan är räknad på svensk statistik och gäller Sveriges egna invånare.

Unionen gör helheten lättare, eftersom Norden tillsammans har en större resursbas än Sverige ensamt, och eftersom arbetsdelningen minskar dubbelbygge. Det syns redan i originalet, där den nordiska matramen sattes lägre än en ren befolkningsmultiplikation av Sverige. Skillnaden i driften är däremot en inhemsk fråga och påverkas mindre av om Sverige står ensamt eller ingår i unionen.

Skillnaden går att räkna nu

Sverige har ovanligt bra underlag. SCB har inkomstuppgifter för hela befolkningen, inte bara ett urval. Staten har ett verktyg, FASIT, som räknar ut vad en ny regel kostar. Det är samma metod som ligger bakom en vanlig statsbudget. Man definierar leveransramen som en regel, kör den mot inkomstdatat, och får ut ett tal.

Hur många har för lite i dag? Det finns två mått, och de visar olika saker.

Det relativa måttet. År 2024 hade 13,1 procent av befolkningen låg ekonomisk standard, alltså mindre än 60 procent av medianinkomsten. Det är den lägsta andelen sedan 2007. Det blir ungefär

1,39 miljoner personer. De ligger i snitt ungefär 24 procent under gränsen. Räknar man ut vad det kostar att lyfta dem upp till gränsen hamnar man på ungefär 40 till 90 miljarder kronor om året. Det är bara skillnaden som blir kvar när dagens stöd är inräknat. Vi lägger alltså inte kontraktet ovanpå dagens stöd och dubbelräknar. Vi mäter bara den skillnad som återstår.

Det absoluta måttet. Det här ligger närmare vad kontraktet faktiskt lovar. SCB har ett mått som heter låg inkomststandard. Det mäter om en familjs inkomst räcker till det nödvändiga, alltså mat, boende, barnomsorg och lokala resor. År 2022 gällde det 4,6 procent av befolkningen, ungefär 470 000 personer. Den gruppen är mindre. Kostnaden för att hjälpa just den är därför lägre, troligen i låga tiotal miljarder kronor om året.

Varför "gäller alla" inte spränger kostnaden

Kontraktet gäller alla, och alla har samma rätt att hämta det de behöver i resursnoden. I verkliga resurser blir det ingen ny kostnad av att de som har råd hämtar i noden, eftersom samma bröd bakas vare sig de hämtar det där eller köper det i affären. I pengar flyttar däremot kostnaden. När någon som har råd hämtar gratis, betalar den gemensamma kassan det som hen förut betalade själv. Det blir noll netto bara om de som hämtar också finansierar noden, till exempel genom skatt, så att pengarna byter väg från affären till skatten. Den verkligt nya kostnaden är därför bara det som krävs för att täcka dem som i dag har för lite. Det är skillnaden vi räknar. Hur det här hänger på om marknaden eller samhället producerar, reds ut i Del E.

Det finns också ett starkt skäl att låta alla ha tillgång. När stöd riktas bara mot de fattiga syns det vem som ger och vem som tar, och då känner de som betalar att de betalar för andra. När alla i stället omfattas av samma garanterade leveransram blir det som vägar, vatten i kranen och skola. Forskning om välfärd visar att stöd till alla håller solidariteten uppe och i praktiken omfördelar mer än stöd som riktas (Korpi och Palme, 1998), just för att även medelklassen har del i det. Det kallas omfördelningens paradox. Att alla får tillgång är alltså en del av lösningen på motståndet.

Slutsats för driften

Kontraktets driftkostnad ligger någonstans mellan låga tiotal och ungefär 90 miljarder kronor om året, beroende på hur högt leveransramen sätts. Det ska jämföras med att det offentliga gör av med över 3 000 miljarder om året och att vården redan kostar 719. Driften är alltså liten i relation till de samhällsflöden den jämförs med, och den går att räkna redan nu. Vad talet landar på avgörs mest av ett politiskt val, hur hög leveransramen ska vara, och inte av brist på data.

Driftens poster

Post	Vad det är	Storlek
Skillnaden mot leveransramen	De pengar som tillförs för att lyfta dem som har för lite upp till den garanterade leveransramen.	Låga tiotal upp till 90 mdkr/år. Beräknat.
Administration	Att sköta utbetalning och uppföljning.	Troligen en besparing. En garanterad leveransram utan behovsprövning slipper krångel och återkrav. I dag blir 35 procent av dem som får bostadsbidrag återbetalningskyldiga 2024.
Leverans av varor	Att köra lager, logistik och lokala servicepunkter.	Kan inte räknas vid skrivbordet. Kräver ett försök.
Vård som väljs bort	Tandvård och läkemedel som låginkomsttagare avstår av kostnadsskäl.	Litet tillskott. Kräver ett försök.
Beteende	Hur folk ändrar arbete och konsumtion när leveransramen är permanent.	Höjer kostnaden, men storleken är okänd. Bara ett försök visar den.

Vid sidan av detta finns vinster som drar åt andra hållet, till exempel mindre stress och sjukskrivning. Försäkringskassan betalade 9,9 miljarder i stressrelaterad sjukpenning 2024. Hur mycket kontraktet kan minska sådant vet vi inte än. Vi räknar därför inte in det i kärntalet, utan visar det bredvid.

Del B. Hur kostnaden ändras över tid

Bygget pågår i 15 år. För Sverige kostar det ungefär 80 miljarder kronor om året.

Efter de 15 åren försvinner den stora byggkostnaden. Kvar blir underhåll, alltså att laga och ersätta det som slits, vilket grovt rör sig om 25 till 40 miljarder om året. Och själva driften.

Två krafter drar kostnaden nedåt efter bygget. Underhåll är billigare än att bygga nytt. Samma 15 år är när automation och självförsörjning ska mogna, vilket sänker både driften och importbehovet, om det infrias.

Illustrativ tabell, mittvärden, i miljarder kronor om året:

År	Bygg och underhåll	Drift	Totalt
1	40	8	48
3	80	22	102
8	80	55	135
12	80	65	145
15	58	65	123
16	32	65	97
20	30	61	91
30	30	50	80

Kurvan toppar runt år 12 till 13 och faller sedan. Den faller inte till noll, eftersom anläggningar slits och måste underhållas. Men den blir tydligt lägre. Tabellen är en illustration, inte en prognos.

Vad som byggs

Byggprogrammet i originalet är konkret. Det handlar om fysiska anläggningar och system. Här är de nordiska ramarna och exempel på vad de innehåller, hämtat ur huvuddokumentets kostnadsbok (v9.7, avsnitt T3).

Område	Nordisk ram	Exempel på vad som byggs
Mat och näringskretslopp	450 mdkr	Högautomatiserade växthus, livsmedelslager, förädling, biogas och näringsåterföring
Energi, värme och nät	750 mdkr	Elnät, fjärrvärme, värmepumpar, energilager och reservkraft
Vatten, VA och nödvatten	350 mdkr	Ledningsnät, vattenverk, reningsverk och reservvatten
Bostad, underhåll och skydd	500 mdkr	Renovering, energiförbättring, modulbostäder och reparationskapacitet
Läkemedel och vårdmaterial	250 mdkr	Kritiska läkemedelslager, steril produktion och skyddsmaterial
Logistik, lager och returflöden	300 mdkr	Regionala noder, kylkedjor och beredskapslager
Cirkulär materialindustri	350 mdkr	Återvinning av textil, plast, metall och elektronik, och reparationsverkstäder
Digital plattform och revision	100 mdkr	Behovs- och kapacitetskatalog, materialpass och öppna gränssnitt
Regionala livsinfrastrukturnoder	150 mdkr	Lokala servicepunkter, utbildning och certifiering
Summa	3 200 mdkr	Garantins kärna för Norden, varav Sveriges andel ungefär 1 200 mdkr

Tre konkreta exempel gör skalan gripbar. Originalen räknar på 300 hektar högautomatiserade växthus, alltså 3 miljoner kvadratmeter, som ger ungefär 120 000 ton färska grödor om året. På energisidan planerar Svenska kraftnät redan ungefär 2 900 km nya ledningar och 40 nya stationer fram till 2035. På vattensidan anger Svenskt Vatten ett investeringsbehov på minst 560 miljarder till 2040 i ledningar, vattenverk och reningsverk. Mycket av det som behövs är alltså redan byggt eller planerat, och programmet förstärker och samordnar det.

En viktig osäkerhetsfaktor är att de flesta lokaler som används som noder, verkstäder, utbildningscentrum och sociala mötesplatser inte behöver byggas nya. De finns redan i form av nedlagda skolor, industrilokaler, butikslokaler, bibliotek och andra offentliga eller övergivna byggnader. Kostnaden för att ställa i ordning dessa lokaler är betydligt lägre än att bygga nya, men den exakta nivån kan inte fastställas utan en inventering på lokal nivå. De uppskattade kostnaderna i detta dokument utgår från schabloner och referensprojekt, och kan röra sig relativt mycket beroende på vad en sådan inventering finner. Det gäller särskilt bostadsposten och noderna, där återanvändning av befintliga byggnader är den största osäkerhetsfaktorn. (Läs mer om noder i Del G.)

Del C. Vem ska göra jobbet

Mycket går att automatisera, men inte allt

Det som redan fungerar: flytta material, plocka och sortera, svetsa, måla, sköta lager och logistik, och odla i växthus.

Det som börjar fungera nu: under första halvåret 2026 gick fabriksrobotar i människoform från demo till skarp drift. En robot från Figure arbetade elva månader på BMW:s fabrik i Spartanburg och hanterade över 90 000 delar.

Mercedes gör samma sak med företaget Aptronik. Finmontering, som att sätta kontakter och dra kablar, testas nu men är inte löst.

Det som blir kvar åt människan, länge: att underhålla och laga maskinerna, och ju fler maskiner desto mer underhåll. Att bygga om när produkten ändras.

Design. Vård, lärande och omdöme.

En viktig sak: automation tar inte bara bort arbete, den flyttar det uppåt.

Människan går från att göra uppgiften till att sköta och förbättra maskinen.

Dessa exempel används som tidsbundna teknikindikatorer, inte som bärande bevis för samhällskontraktets genomförbarhet. Om en enskild robot- eller AI-nyhet senare visar sig överdriven förändrar det inte huvudargumentet: att automation redan är en relevant riktning, men att dess faktiska gränser måste mätas i pilot och drift.

Två bromsar mot automation

Den ena bromsen är politisk. I dag förlorar människor sin försörjning om en maskin tar över jobbet, så automation möter motstånd. Kontraktet tar bort den bromsen, för då betyder en maskin inte längre svårt för någon. Det är välunderbyggt, men inte slutgiltigt bevisat.

Den andra bromsen är teknisk. Vissa saker är helt enkelt svåra för maskiner.

Tesla byggde sina fabriker för automation från start, överautomatiserade ändå och tvingades ta tillbaka människor. Bolaget lovade 5 000 till 10 000 robotar under 2025 och levererade några hundra till låga tusental. Den här bromsen tar kontraktet inte bort. Men den behöver inte heller, eftersom tekniken förbättras ändå.

Designpoängen

Dagens robotar ärver en process som är ritad för människohänder, och härmar våra rörelser. Det är klumpigt. Bygger man i stället hela processen för maskiner från början blir den enklare och

effektivare. Det är starkast för det som tillverkas i stora, stabila mängder, alltså baslivsmedel, bygghälsor, vatten och energi. Det är precis kontraktets kärna.

Ett system som utgår från människan

När målet är att göra saker på det mest ändamålsenliga sättet, premieras människan automatiskt där hon är bäst. En uppgift som visst går att automatisera kan ändå få göras för hand, om människor vill det. I dag tvingar kostnadsjakten fram motsatsen. En ny värdebas tar bort det tvånget, och gör hantverk och blandade lösningar till fria val.

Ett exempel på mönstret: Midjourney visade i juni 2026 en kroppsskanner som avbildar hela kroppen på under 60 sekunder med ultraljud i vatten. Maskinen tar bilden snabbt och billigt. Den slutgiltiga bedömningen och omsorgen blir kvar hos människan, med AI-stöd för analysen. En nödvändig vårdfunktion blir alltså billig nog att ge alla, utan att människan kopplas bort från beslutsfattandet.

Vägen dit: börja med dem som vill

Själva övergången till det nya systemet är ett stort arbete i sig. Det arbetet kan börja med dem som i dag står utanför, alltså arbetslösa och de som automation frigör. Sättet att få fram arbetskraft är att visa behovet öppet och låta människor välja det som matchar deras drivkraft. Attraktion i stället för tvång är själva poängen med den nya värdebasen. Allt eftersom automation frigör fler människor växer gruppen som kan bidra.

Att människor bidrar utan tvång är redan visat. Öppen källkod, volontärarbete och omsorg utan lön är stora produktionskrafter redan i dag.

Människan avgör själv sin arbetstid. Systemet är byggt med flexibilitet att bära att många väljer att arbeta färre timmar i veckan, eftersom grundbehoven ändå är trygga. Det har dessutom en miljövinst. Forskning visar att kortare arbetstid hänger ihop med mindre utsläpp och mindre belastning på naturen. En svensk studie fann att en procent kortare arbetstid följdes av ungefär 0,8 procent lägre utsläpp. Internationell forskning fann att 25 procent kortare arbetstid hängde ihop med ungefär 30 procent mindre ekologiskt fotavtryck. Hur stor effekten blir beror på inkomst och på hur den fria tiden används, men riktningen är väl belagd. Att lättare arbete kan spridas på fler villiga människor är alltså både mänskligt och bra för naturen.

Del D. Vägen från brist till överflöd

Det nya systemet växer fram ur det gamla

Det nya systemet behöver inte införas på en gång, och det kan inte heller det.

Det praktiska är att bygga det nya inne i det gamla och låta det ta över en funktion i taget, allt eftersom det har bevisats att det klarar funktionen. Ungefär som förnybar el växte inne i det fossila nätet och tog andel för andel.

Övergången börjar med att en ny struktur växer fram, en struktur som gör det möjligt att få tillgång till det man behöver utan att först tjäna pengar, utan att konkurrera, utan att vara rädd för att förlora sin försörjning. När den strukturen finns på plats, när den fungerar och när den är tillgänglig, blir det nya sättet enklare och tryggare. Då följer beteendet troligen med tiden. Systemet bär förändringen; människor anpassar sig när de ser att det nya fungerar. Men takten i den anpassningen är osäker och beror på många faktorer, inte minst på hur snabbt människor kan släppa gamla invanda mönster.

Leveransramen höjs i takt med leveransförmågan

Den garanterade leveransramen ska höjas ju mer tekniken och resurserna växer, och det är rätt riktning. Men det finns en fälla. Om leveransramen höjs medan varorna fortfarande köps på den beskattade marknaden, då åter en högre leveransram upp just den handel som betalar för den. Ju mer som blir tillgängligt utan individuell betalning vid användning, desto mindre köps och beskattas.

Vägen förbi är att höja leveransramen bara så fort som det nya systemet faktiskt kan leverera den direkt, med egen produktion och automation. Då betalas varje höjning av direkt produktion och inte av skatt på köp som krymper. Håller man den takten finns ingen klippa. (Sund princip, härledd, inte prövad i full skala.)

Utfasningen sker av sig själv

För varje funktion det nya systemet kan leverera direkt och billigt, drar marknaden sig tillbaka från just den funktionen. Marknaden blir kvar där den behövs, för det genuint sällsynta, det unika och det statusladdade. Det gamla försvinner inte genom ett beslut, det krymper steg för steg.

Övergången bär sin egen säkerhet

Ju starkare den garanterade leveransramen redan är, desto tryggare är det att låta marknaden dra sig tillbaka, eftersom de som marknaden släpper redan fångas av leveransramen. Skydds nätet är också det som gör nedmonteringen smärtfri.

Den får inte behöva en kris för att starta

Ett system som bara kan bytas genom kollaps är beroende av kollaps. Den sömlösa vägen är en stadig övergång som inte väntar på att något ska krascha.

Inåt nästan utan pengar, utåt med pengar

Inom en nordisk union kan stora delar av livsinfrastrukturen på sikt bli tillgängliga utan individuell betalning vid användning. Men vi handlar med en omvärld som går på pengar, och vissa saker kan Norden inte göra själv, till exempel halvledare. För att köpa dem behövs utländsk valuta, som vi får genom export. Den inre ekonomin kan alltså bli nästan penninglös, medan gränsen mot världen förblir monetär. Det är systemets verkliga form. Den knappa pott som ska fördelas gemensamt blir just exportintäkten. (Rimligt, oprövat i full skala.)

Del E. Hur finansieringen sker, fas för fas

Den här delen reder ut det som avgör hela trovärdigheten: vem som betalar, och när. Att den nya kostnaden blir noll gäller bara när samhället självt producerar varan. Så länge marknaden bakar brödet och tar betalt, är gratis bröd en verklig utgift för den gemensamma kassan. Allt hänger på att hålla isär två sätt att producera, eftersom de finansieras helt olika.

Fas 1: marknaden producerar

Vinstdrivande företag bakar brödet, och det kostar marknadspris. Kontraktet kan då göra två olika saker, och de kostar mycket olika.

Det första är att fylla på inkomsten hos dem som har för lite, så att de kan handla på marknaden som alla andra. Den nya utgiften är då skillnaden, alltså de 40 till 90 miljarderna. Den går att räkna nu, och den är trovärdig.

Det andra är att dela ut varor gratis från en nod, men köpa dem på marknaden.

Då betalar den gemensamma kassan marknadspris för allt som hämtas gratis, vilket blir en stor bruttoutgift. För den som redan har råd blir nettot noll bara om hen betalar tillbaka lika mycket via skatt. Sker utdelningen utan att skatten täcker den, är det en verklig gåva som någon annan står för. Hur stor nettokostnaden blir vet vi inte, eftersom den beror på hur många som slutar köpa och börjar hämta, och på hur skatten utformas. Det kräver pilot.

Fas 2: samhället producerar gemensamt

Brödet bakas i gemensamt ägd och automatiserad kapacitet, alltså det som byggprogrammet bygger. Då kostar en extra limpa nästan ingenting att producera, och gratis utdelning blir verkligt billig. Den stora kostnaden flyttar från löpande inköp till investering och underhåll av kapaciteten, vilket är talen i Del B. Hur billig fas 2 blir per vara beror på hur långt automationen sänker styckkostnaden, och det vet vi inte i förväg. Det kan uppskattas genom simuleringar och matematiska modeller, och därefter verifieras i piloter för de mest kritiska varugrupperna. Kostnaden mäts vara för vara.

Övergången binder ihop dem

Varje funktion börjar i fas 1 och flyttar till fas 2 när den gemensamma kapaciteten finns. Det är därför leveransramen ska höjas bara så fort som fas 2- kapaciteten växer. Lovar man fri utdelning i fas 1, alltså med inköp på marknaden, snabbare än skatten orkar bära, då äter löftet upp sin egen finansiering. Lovar man fri utdelning först när egen produktion kan leverera den billigt, betalar den sig själv. Kostnaden följer därför en kurva som beror på hur snabbt funktioner flyttar från fas 1 till fas 2.

Den mest funktionella vägen är att använda inkomstpåfyllnad medan marknaden producerar, eftersom den kostnaden är lägre än kostnaden för att dela ut marknadsvaror gratis i stor skala, och den går att beräkna utifrån SCB:s offentliga statistik. Gör en vara gratis i noden först när gemensam

produktion kan göra den billig. Då är finansieringen sund i varje steg, och man slipper den höga kostnaden där marknadsvaror delas ut i stor skala utan skattetäckning.

Fas och form	Vem producerar	Hur det finansieras	Vad det kostar	Vad vi inte vet
Fas 1, inkomstpåfyllnad	Marknaden	Skatt fyller på inkomsten hos dem med för lite	Skillnaden, 40 till 90 mdkr/år, räknebar nu	Litet, mest hur beteendet ändras
Fas 1, gratis marknadsvaror	Marknaden	Gemensam kassa köper till marknadspris, via skatt	Stor brutto, nettot okänt	Hur många slutar köpa och börjar hämta, och skattedesignen
Fas 2, gemensam produktion	Samhället	Investering och underhåll av egen kapacitet	Bygg och underhåll räknebart Del B, styckkostnad nära noll	Hur långt automationen sänker styckkostnaden per vara

Ett konkret exempel: övergången för en vara

Ta bröd som exempel. I dag köps det i butik. Under den första fasen fylls inkomsten på för dem som har för lite, så att de kan köpa bröd som alla andra.

När de gemensamma bagerierna finns på plats, med automatiserad produktion, öppna recept och lokala råvaror, kan brödet delas ut gratis via resursnoderna.

Då försvinner behovet av att köpa bröd. Marknaden drar sig tillbaka från just den funktionen, för att den inte längre fyller någon funktion, inte genom ett beslut.

Samma mönster upprepas för vara efter vara, funktion efter funktion.

Vad vi vet och inte vet

Vi vet att inkomstpåfyllnad i fas 1 kostar i storleksordningen 40 till 90 miljarder och går att räkna nu. Vi vet att bygge och underhåll i fas 2 går att räkna, det är Del B. Vi vet inte nettokostnaden för att dela ut marknadsvaror gratis i stor skala i fas 1, eftersom den beror på beteende och skattedesign som ingen har mätt. Vi vet inte heller hur billig fas 2 blir per vara, eftersom det beror på hur långt automationen faktiskt sänker styckkostnaden. Båda kräver pilot. Osäkerheten beror på att inget samhälle har kört detta, och inte på att räknemetoden saknas.

Del F. Att styra det gemensamma

Hur en grupp delar en gemensam resurs utan att vare sig sälja ut den eller toppstyra den, det finns beprövade modeller för.

Fem funktioner som samverkar

Ett sätt att strukturera styrningen är genom fem samverkande funktioner. De är inte separata delar som fungerar oberoende av varandra. De hänger ihop i en cirkel, inte i en hierarki. Det här är ett designförslag, inspirerat av beprövade metoder, men oprövat i den skala som ett samhällskontrakt förutsätter.

Den första funktionen handlar om att fatta beslut. Hur kommer människor tillsammans fram till vad som ska göras? Inspirerat av sociokratiska metoder används öppna processer där förslag, invändningar och alternativ synliggörs.

Beslut fattas genom samförstånd som tar hänsyn till principiella invändningar, i stället för genom majoritetsomröstning. En invändning stoppar inte ett förslag; den leder till att förslaget omarbetas tills invändningen är adresserad. Detta är beprövat i små grupper och organisationer, men hur väl det skalar till en hel ekonomi är en öppen fråga.

Den andra funktionen handlar om att utforma lösningar. Hur utvecklas nya produkter, metoder och system? Inspirerat av öppen källkod och öppen design används processer där kunskap delas och förbättras över tid, där ingen har ensamrätt och där alla förbättringar kommer alla till del. Det innebär att varje förbättring, oavsett var den görs, omedelbart blir tillgänglig för alla andra. Detta är beprövat i stor skala inom programvaruutveckling, men mindre prövat för fysiska produkter och infrastruktur.

Den tredje funktionen handlar om att räkna. Hur håller man reda på vem som bidrar och vad som finns tillgängligt? En föreslagen modell är en öppen redovisning av arbete, material och ekologisk påverkan i fysiska termer, inte i pengar. En vara skulle då få ett tillgångsvärde i stället för ett pris, och värdet skulle bero på tre faktorer: det arbete som krävdes för att framställa den, de material och den energi som gick åt, och hur rättvist det är att någon tar den i anspråk. Detta är inspirerat av energiredovisning och resursbaserad ekonomi, men det är ett av de mest omstridda och oprövade inslagen i modellen. Frågan om hur man fördelar resurser utan priser har en lång idéhistoria och starka invändningar från flera håll.

Den fjärde funktionen handlar om att genomföra. Hur organiseras arbetet och resurserna i praktiken? Inspirerat av kooperativa rörelser och självförvaltande grupper används metoder där deltagarna själva ser vad som behöver göras, vem som kan göra det och vad som krävs, utan chefer som bestämmer uppifrån. Arbetet synliggörs, och människor väljer själva vad de vill bidra med utifrån sin förmåga och sitt intresse. Kooperativa modeller är beprövade i stor skala, till exempel i Mondragón, men frågan om hur de samordnas utan marknadskrafter är öppen.

Den femte funktionen handlar om att lära. Hur vet vi om systemet fungerar?

Genom kontinuerlig återkoppling, ekologisk, social och ekonomisk, som gör det möjligt att upptäcka problem tidigt och justera kursen innan de blir kriser.

Systemet mäter hur det går och justerar när något inte fungerar. Om ett material blir svårare att få tag på, justeras tillgångsvärdet. Om ett arbetsområde får för hög belastning, syns det i återkopplingen och kan åtgärdas.

Återkopplingssystem är beprövade i tekniska sammanhang, men att applicera dem på en hel ekonomi är oprövat.

Dessa fem funktioner är inte isolerade. Beslut leder till design, design leder till genomförande, genomförande ger återkoppling, återkoppling leder till nya beslut. Det är en cirkel, inte en hierarki. Men det är viktigt att understryka att hela modellen är ett förslag, inte en beskrivning av något som redan är bevisat.

De enskilda delarna har olika grad av empiriskt stöd; helheten är oprövat.

Att förvalta en allmänning

Elinor Ostrom studerade verkliga gemensamma resurser, fiskevatten, bevattning och skogar, och fick ekonomipriset till Nobels minne 2009. Hon fann återkommande principer för när det fungerar. Tydliga gränser för vilka som är med. Regler som de berörda själva sätter. Öppen insyn. Sätt att lösa tvister. Små enheter som ingår i större. Det är precis kravet på att ta in vad ägarna till resurserna tycker, fast som beprövad design. (Prövat på verkliga allmänningar.)

Att fördela en gemensam pott

Medborgarbudget började i Porto Alegre 1989. Invånarna fördelar själva en del av budgeten, öppet och tillsammans. Det är spritt till tusentals städer och väl studerat. Det svarar direkt på tanken att befolkningen fritt och transparent fördelar export- och importvaluta. (Prövat lokalt och regionalt, inte ännu som ett helt lands utrikesekonomi.)

Att styra på mätvärden i nästan realtid

Idén är gammal. I Chile byggde Stafford Beer i början av 1970-talet Cybersyn, ett försök att styra ekonomin nästan i realtid genom ett nät av signaler och ett kontrollrum. Det avbröts av kuppen 1973, så vi vet inte hur det hade gått.

Lärdomen är att det svåra ligger i att välja rätt mätvärden och inte överstyra.

(Pionjärarbete, aldrig fullföljt.)

Att styra på välmående i stället för BNP

Det prövas redan. Wales har en lag om framtida generationer. Amsterdam arbetar med den så kallade munkmodellen. Bhutan styr på Gross National Happiness, inskrivet i grundlagen, med nio områden och 33 mått som varje politiskt förslag prövas mot. Det visar att välmåendestyrning går att bygga. Det ska dock sägas att Bhutan sitter kvar i penningssystemet, lever på export och hemskickade pengar, har stor utflyttning av unga, och har dessutom kritiserats hårt och genomförde på 1990-talet en etnisk rensning. Ta med ramverket som bevis på att det går, inte landet som förebild. (Finns på riktigt, i liten skala, oprövat som ett helt lands motor.)

Hur styrningen hålls klok

Systemet förbättras genom att hela tiden mäta hur det går, alltså resursflöden, lager, import, export och människors välmående, och justera därefter. AI passar bra för att hålla ihop många rörliga delar och ge människor en samlad bild att fatta beslut utifrån.

För att de mänskliga måtten ska förbli tillförlitliga byggs styrningen på tre enkla regler. Måtten ger underlag, och människor fattar besluten. Flera mått vägs samman, så att inget enskilt tal kan jagas på de andras bekostnad. Data hålls öppen, med skydd för den enskildes integritet.

Det löser en känd fallgrop. Ett mått som görs till ett mål att maximera slutar mäta väl, och kan dessutom dra mot övervakning. Genom att hålla måtten som verktyg för att förstå, och människan kvar i beslutet, blir AI en lins som hjälper oss se helheten, och inte en spak som styr människor.

Del G. Människan, tillhörighet och mötesplatser

Drivkraften inifrån

När grundbehoven är trygga blommar inre motivation. Forskning om självbestämmande (Deci och Ryan) visar att människor agerar mer utifrån lust, nyfikenhet och mening när tryggheten finns. Att göra något för att man älskar det, och låta erkännandet bli en bonus, ligger i linje med det. (Belagt som mönster, men inget färdigt samhälle finns att observera.)

Två lager som ställer om olika fort

Det yttre lagret anpassar sig snabbt. Människan vänjer sig vid en ny nivå förvånansvärt fort. Det inre lagret är segare. Forskning om bristmentalitet (Mullainathan och Shafir) visar att brist skapar en mental belastning som dröjer kvar. Sparsamhet och oro kan sitta i långt in i ett tryggt liv. Det betyder att vardagen ställer om fort men identiteten långsammare. Det positiva är att det snabbaste sättet att lösa upp bristtänkandet är att gång på gång visa att leveransramen håller. Konditioneringen lossnar genom upprepade erfarenheter av att det räcker, inte genom argument. Systemet läker sin egen kulturkrock, om det får stå stabilt länge nog.

Status flyttar, den försvinner inte

En del av att vilja synas är ett systemsymptom. När berömmelse är vägen till pengar och trygghet förstärks den jakten våldsamt. Tar man bort den kopplingen faller en stor del av drivet. Det som blir kvar är smalare: att vilja vara skicklig, och att bli sedd av dem som står en nära. Det söker sig till det som fortfarande är knappt, alltså uppmärksamhet, skicklighet och nära relationer. Inne i systemet är den enda riktigt knappa saken människors tid och omsorg. Det gör att lyx prissätts på nytt. Den som vill bo i ett palats med tjänare måste få andra att vilja lägga sin tid på det. Lyckas hen inte locka någon, finns det heller ingen arbetskraft att tillgå. Det avgörs av människorna själva. Tävlan flyttar troligen från det globala till den mindre kretsen, vilket stämmer med att människan är formad för

mindre flockar, ofta beskrivet med Dunbars tal kring 150 nära relationer. (Slutledning från antropologi, inte bevis.)

Det arbetsplatsen lämnar efter sig

Arbetet ger mer än lön. Marie Jahoda visade att det också ger dygnet struktur, en plats att möta andra, ett gemensamt syfte, en identitet och regelbunden aktivitet. Hon kallade det arbetets dolda funktioner. Kontraktet löser lönen. När tvånget att arbeta lättar är det de dolda funktionerna som faller bort, och de måste ersättas. Ray Oldenburg beskrev den tredje platsen, alltså caféet, biblioteket och föreningslokalen, som det sociala ankaret vid sidan av hem och arbete. Originalets regionala livsinfrastrukturnoder är fröet till just detta. (Se nedan för en utförligare beskrivning av noder och deras olika funktioner.)

Noder för olika ändamål

De lokala noderna är inte en enda typ av plats. De kan vara olika saker beroende på vad som behövs och vad som finns tillgängligt. En nod kan vara ett ställe där man hämtar mat och förnödenheter. En annan nod kan vara en plats där man möter andra människor, ett café, ett bibliotek, en föreningslokal. En tredje nod kan vara en verkstad där man reparerar saker eller lär sig nya färdigheter. En fjärde nod kan vara ett utbildningscentrum. En femte nod kan vara en forskningsmiljö.

Genom att låta noderna vara olika blir det lättare att använda befintliga byggnader på bästa sätt. En gammal skola kan bli en utbildningsnod. Ett nedlagt varuhus kan bli en resursnod. Ett bibliotek kan bli en social nod. Det handlar om att utgå från vad som faktiskt finns och vad som faktiskt behövs, och att använda resurserna ändamålsenligt.

Uppgiften blir att bygga noderna så att de ger struktur, tillhörighet och syfte utan en chef i mitten. Att bygga lokalerna är vi säkra på. Att de fyller arbetsplatsens djupare roll är det som behöver följas och justeras genom kontinuerlig analys och återkoppling under drift.

Arenor för bidrag, med öppen väg uppåt

Varje arena är en del av helheten och gör det lätt att ta en idé vidare till genomförande. Nyttokravet ligger på arenan, inte på personen. Individen får bidra hur hen vill eller inte alls. Det är systemets ansvar att fånga upp det som är relevant, inte människans att rättfärdiga sig. Ett uttryck som inte vill motivera sin nytta ska få vara ifred, annars sipprar prestationslogiken tillbaka.

Lyftet börjar nedifrån. Den som byggt eller tänkt något ser hur det kan lösa ett problem och lyfter det själv. Då bedöms och testas det tillsammans med hen, i en växelverkan mellan idén och extra resurser. Det är medskapande. Skaparen håller i sin idé och tar in hjälp för att pröva den. I dag beror den vägen på om du själv har pengar eller känner någon som har. Att ersätta den slumpmässiga flaskhalsen med en öppen, spårbar väg är en verklig förbättring. Ett förbehåll: extra resurser är inte oändliga, så ibland måste två förbättringar samsas om samma verkstad. Den turordningen ska vara öppen och prövbar. Det handlar om kö när resurser möts, inte om tillstånd att få finnas.

Sociala digitala nav byggda på den nya värdebasen

Vi kan mycket om att bygga sociala plattformar, och den kunskapen låter oss bygga dem rätt om vi väljer rätt mål från början. Delarna, alltså matchning, grupprum och moderering, är i sig neutrala. Det är målet de tjänar som avgör.

Dagens sociala medieplattformar är byggda för att maximera tid i flödet, vilket göder jämförelse och utanförskap. Det vi medvetet ska lämna kvar är just de mönstren. Den nya värdebasen sätts i designen. Mät möten som blev av i verkligheten, inte tid i flödet. Belöna att en fråga hittade rätt människor, inte att någon scrollade länge. Naven ska vara en bro till fysiska sammanhang och lokala noder.

En sak att hålla isär: systemet kan bygga infrastrukturen för möten, alltså lokalen, plattformen och tiden. Det kan inte tillverka själva tillhörigheten, för den uppstår mellan människor eller inte alls. Rätt mått på framgång är därför om människor faktiskt möts och knyter band, inte om plattformen är välbesökt.

Del H. Så kan du använda AI för att pröva dokumentets argument

Det här dokumentet bygger på offentlig statistik, härledda beräkningar och rimliga antaganden. Du behöver inte ta något för givet. Ett sätt att själv granska innehållet är att använda AI-modeller för att ställa frågor som går djupare än dokumentets sammanfattningar. Nedan följer praktiska exempel på hur du kan göra det, kopplade till specifika delar av fördjupningen.

Exempel 1: Driftkostnaden (Del A)

I Del A hävdas att den löpande nettokostnaden för kontraktet ligger mellan låga tiotal och ungefär 90 miljarder kronor om året. För att pröva detta själv kan du be en AI:

Räkna på skillnaden mellan dagens inkomster och en garanterad leveransram i Sverige. Använd SCB:s registerdata och metoden som kallas fattigdomsgapet. Skilj på en relativ gräns vid 60 procent av medianinkomsten och ett absolut mått som låg inkomststandard. Dra av dagens behovsprövade stöd. Vad blir kostnaden för att lyfta alla upp till respektive ram? Ange osäkerhetsintervall.

Det här är samma metod som dokumentet använder, men du får en oberoende beräkning som du kan jämföra med dokumentets tal.

Exempel 2: Kostnadsprofilen över tid (Del B)

I Del B presenteras en kurva som visar hur kostnaderna fördelas över 30 år. För att granska rimligheten kan du be en AI:

Behandla bygget av ett nytt trygghetssystem som en investering över 15 år, följt av ett lägre underhåll. Använd dokumentets siffror för byggkostnad per år (80 miljarder för Sverige) och för drift (mellan 40 och 90 miljarder). Visa en kostnadsprofil över 30 år där bygg, underhåll och drift läggs samman. Anta att underhållet efter 15 år ligger på 30-40 miljarder per år. Vad blir toppåren och vad blir den långsiktiga nivån?

Exempel 3: Automationens gränser (Del C)

I Del C diskuteras vad som kan automatiseras och vad som blir kvar åt människan. Du kan be en AI att fördjupa analysen:

Redogör för vad som i dag är tekniskt möjligt att automatisera inom livsmedelsproduktion, logistik, tillverkning och vård. Skilj på uppgifter som redan automatiseras, uppgifter som är nära att automatiseras, och uppgifter som troligen förblir mänskliga under överskådlig tid. Hur ändras bilden om produkter och processer ritas för maskiner från början?

Exempel 4: Övergångens finansiering (Del D och E)

Dokumentet skiljer mellan två faser: marknadsproduktion med inkomstpåfyllnad, och gemensam produktion med fri tillgång. För att pröva hållbarheten i den övergången kan du be en AI:

Jämför två sätt att finansiera en garanterad leveransram under en övergångsperiod. I det första sättet fylls inkomsten på för dem som har för lite, så att de kan handla på marknaden. I det andra sättet delas varor ut gratis från en nod, men köps fortfarande på marknaden. Vilken metod ger lägst nettokostnad? Vad händer om den garanterade leveransramen höjs snabbare än den egna produktionskapaciteten växer?

Exempel 5: Styrning av gemensamma resurser (Del F)

I Del F hänvisas till Elinor Ostroms principer och medborgarbudget. Du kan be en AI att fördjupa:

Vilka beprövade modeller finns för att förvalta gemensamma resurser utan statlig eller marknadsmässig styrning? Redogör för Ostroms principer och för erfarenheter från medborgarbudgetar i olika skalor. Hur kan dessa modeller skalas upp till en hel ekonomi? Vilka utmaningar uppstår vid skalning?

Exempel 6: Möteskapande noder (Del G)

I Del G diskuteras hur lokala noder kan ersätta arbetsplatsens sociala funktioner. Du kan be en AI:

Vad säger forskningen om arbetets sociala funktioner utöver lönen? Redogör för Marie Jahodas teorier och för Ray Oldenburgs begrepp om den tredje platsen. Vilka erfarenheter finns från kooperativ, föreningar och andra platser där människor möts utanför arbetslivet och marknaden?

Så får du ut mest av svaren

Genom att ställa frågorna till flera AI-modeller kan du jämföra deras svar. Det är dock värt att notera att likartade modeller kan ge likartade svar, så jämförelsen bör inte tas som ett oberoende bevis. Den är ett sätt att upptäcka uppenbara brister eller osäkerheter i resonemanget.

Du kan också be modellerna att skilja mellan offentlig statistik, härledda beräkningar och rena antaganden, samt att formulera de starkaste motargumenten mot dokumentets slutsatser. Om du får olika svar, kontrollera om du har efterfrågat olika saker, till exempel om du har bett om en kostnad för obegränsad konsumtion i stället för en garanterad leveransram.

Poängen är inte att dokumentet ska accepteras som sanning. Poängen är att du själv ska kunna pröva hållbarheten i resonemanget med hjälp av tillgängliga verktyg.

Del I. Vad som är säkert och vad som inte är det

Påstående	Hur säkert
Resurserna finns för en garanterad leveransram åt alla i Sverige.	Säkert, på det stora hela.
Bygget ryms i kända samhällsflöden.	Säkert som storleksordning.
Driftens nettokostnad är liten och går att räkna nu.	Metoden är säker. Talet beror på hur hög leveransramen sätts.
Att dela ut marknadsvaror gratis i stor skala (fas 1) är en osäker väg.	Nettokostnaden okänd. Beror på beteende och skattedesign. Kräver pilot.
Styckkostnaden i gemensam produktion (fas 2) kan inte fastställas i förväg.	Beror på hur långt automationen sänker den. Mäts vara för vara.
Tillgång åt alla löser motståndet bättre än riktat stöd.	Väl belagt, med viss debatt.
Styrmodellen med fem funktioner (Del F) är en sammanhållen design.	Förslag, inspirerat av beprövade delar. Oprövat som helhet i stor skala.
Gemensamma resurser går att förvalta och fördela öppet.	Prövat på riktigt (Ostrom, medborgarbudget), men inte som ett lands hela ekonomi.
Arbetets sociala roll är kartlagd, och mötesplatser utan arbetsgivare finns.	Belagt (Jahoda, Oldenburg, öppen källkod).
Kortare arbetstid sänker miljöbelastningen.	Väl belagt som samband, men inte automatiskt.
Leveransramen ska höjas i takt med leveransförmågan.	Sund princip, härledd, oprövat.
Den inre ekonomin blir nästan penninglös, den yttre förblir monetär.	Rimligt, oprövat i full skala.
Att styra ett helt lands ekonomi på välmående.	Finns i liten skala, oprövat som motor.
Hur fort identiteten släpper bristen, om noder ersätter arbetsplatsens djup, hur långt status dämpas.	Öppet. Avgörs i drift, inte i text.

Källor

Kontrollerade mot källan i juni 2026. Källor med bekräftad länk anges med adress. Övriga är kända verk och begrepp som går att söka på författare och titel, på samma sätt som originalet hänvisar till offentlig statistik.

Statistik och aktuella händelser, med länk

1. SCB, Inkomster och skatter 2024. Låg ekonomisk standard 13,1 procent. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/hushallens-inkomster-tillgangar-och-skulder/inkomster-och-skatter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skatter-2024/>
2. SCB, gränsvärden för låg ekonomisk standard. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2025/lag-och-hog-ekonomisk-standard/>
3. SCB, låg inkomststandard, 4,6 procent, cirka 470 000 personer. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/hushallens-inkomster-tillgangar-och-skulder/inkomster-och-skatter/pong/statistiknyhet/inkomster-och-skatter-2022/>
4. Eurostat, relativt medianinkomstgap (indikator ilc_li11), Sverige 24 procent (2023). https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_li11/default/table
5. Försäkringskassan, bostadsbidrag, andel återbetalningsskyldiga 35 procent (2024). <https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter-press/2026-04-16-allt-farre-far-bostadsbidrag>
6. eWeek, fabriksrobotar, Figure vid BMW Spartanburg. <https://www.eweek.com/news/top-humanoid-robots-built-for-factory-work-tesla-figure-ai-apptronik/>
7. New Market Pitch, humanoidrobotar, Mercedes med Aptronik, Tesla utlovade 5 000 till 10 000 enheter 2025. <https://newmarketpitch.com/blogs/news/humanoid-robotics-figure-vs-tesla>
8. Engadget, Midjourney vattenbaserade ultraljudsskanner. <https://www.engadget.com/2196998/midjourney-full-body-ultrasonic-scanner/>
9. MobiHealthNews, Midjourney Medical och Butterfly Network. <https://www.mobihealthnews.com/news/midjourney-enters-healthcare-60-second-full-body-imaging-system>
10. Autonomy, arbetstid och utsläpp. Nässén och Larsson (2015), Knight, Rosa och Schor (2013). <https://autonomy.work/portfolio/working-time-and-climate-change-briefing/>
11. Bhutan, Gross National Happiness, OPHI och Världsbanken. <https://ophi.org.uk/gross-national-happiness> samt <https://www.worldbank.org/ext/en/country/bhutan>

Kända verk och begrepp

- a. Walter Korpi och Joakim Palme (1998), "The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality", American Sociological Review. Stöd till alla omfördelar i praktiken mer än riktat stöd.
- b. Elinor Ostrom (1990), Governing the Commons. Ekonomipriset till Nobels minne 2009. Principer för att förvalta gemensamma resurser.
- c. Medborgarbudget, först i Porto Alegre 1989, sedan spridd till tusentals städer.
- d. Stafford Beer, projekt Cybersyn, Chile 1971 till 1973. Styrning av ekonomin nära realtid.
- e. Wales, Well-being of Future Generations Act (2015). Amsterdam, munkmodellen (Kate Raworth), antagen 2020.
- f. Marie Jahoda, arbetets dolda funktioner. Arbetet ger struktur, social kontakt, syfte, identitet och aktivitet utöver lön.
- g. Ray Oldenburg, The Great Good Place. Den tredje platsen vid sidan av hem och arbete.
- h. Robin Dunbar, Dunbars tal, ungefär 150 stabila relationer.

- i. Edward Deci och Richard Ryan, självbestämmandeteorin. Inre motivation stärks av trygghet, autonomi och samhörighet.
- j. Sendhil Mullainathan och Eldar Shafir (2013), Scarcity. Brist skapar en bestående mental belastning.
- k. Hedonisk anpassning, beskriven av bland andra Brickman och Campbell. Människan vänjer sig snabbt vid en ny nivå.
- l. Fred Hirsch, Social Limits to Growth. Positionsvärden är knappa just för att alla inte kan ha mer än andra.
- m. Mondragón Corporación Cooperativa – exempel på storskalig kooperativ organisation. Se Mondragóns officiella dokumentation (mondragon-corporation.com) samt akademisk litteratur om den baskiska kooperativa modellen.

Återanvänt ur huvuddokumentet (v9.7): vård 719 mdkr, boendeutgifter cirka 570 mdkr, livsmedelsutgifter cirka 350 mdkr, befolkning, offentliga utgifter över 3 000 mdkr, stressrelaterad sjukpenning 9,9 mdkr, halvledarberoendet, byggprogrammets systemramar i T3, samt dess anläggningskällor: Svenska kraftnät (cirka 2 900 km nya ledningar och 40 stationer till 2035), Svenskt Vatten (investeringsbehov minst 560 mdkr till 2040) och 300 hektar högautomatiserade växthus med ungefär 120 000 ton om året.

Om metod och AI: Tillägget är gjort med mänsklig analys och AI som sök- och struktureringshjälp. Alla faktapåståenden vilar på källorna ovan och kan kontrolleras utan att man tar AI:s medverkan för given. Härledda tal kan räknas om ur de angivna statistikkällorna.